



Jak opisywać wypowiedzenie wielokrotnie złożone?

Jak opisywać wypowiedzenie wielokrotnie złożone?



Jak opisywać wypowiedzenia?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Teksty pisane (np. literackie) często zawierają wypowiedzenia wielokrotnie złożone. Tworzą je co najmniej trzy zdania składowe. Mogą one łączyć się w porządkach współrzędnym (np. Czytam i uczę się do sprawdzianu, więc nie mam czasu.) lub nadrzędno-podrzędnym (np. Kiedy czytam, muszę mieć ciszę, gdyż nie mogę się skupić.). Wypowiedzenia wielokrotnie złożone mogą być zbudowane nie tylko ze zdań składowych, ale również z równoważników zdania.

Już wiesz

1) Zdania złożone dzielą się na:

- Zdania **współrzędne**: łączne, przeciwstawne, wynikowe, rozłączne.
- Zdania **podrzędne**: podmiotowe, orzecznikowe, przydawkowe, dopełnieniowe

i okolicznikowe.

Wyodrębnij i zapisz poniżej zdania składowe w wypowiedzeniach pochodzących z książki Borysa Pasternaka *Doktor Żywago*. Określ rodzaje wypisanych zdań współrzędnych i podrzędnych.

Kiedy wyjechał, miała wrażenie, że w całym mieście zrobiło się cicho i nawet mniej wron lata po niebie.

Wszyscy ci ludzie znali się nawzajem, nawoływali się z daleka, witali.

2) Zdania składowe w wypowiedzeniu złożonym łączą tzw. wskaźniki zespolenia. Są nimi spójniki i zaimki. Określają one typ zależności pomiędzy zdaniami składowymi.

Wyszukaj i wypisz wszystkie wskaźniki zespolenia (spójniki i zaimki) oraz znaki interpunkcyjne łączące zdania składowe w poniższym wypowiedzeniu.

Wciąż stałem zapatrzony we wspomnienie pani baronowej, którą widziałem zaledwie kilka razy w życiu i zawsze przedstawiała mi się jako osoba bardzo ekscentryczna.

Jak opisywać wypowiedzenie wielokrotnie złożone?

Do opisu wypowiedzeń wielokrotnie złożonych służą wykresy o budowie schodkowej.

Analiza wypowiedzenia wielokrotnie złożonego nie różni się zbyt wiele od opisu zdań złożonych, które składają się z dwóch zdań składowych.

Poniżej przedstawiono metodę opisywania wypowiedzeń wielokrotnie złożonych krok po kroku.

Przykładowe wypowiedzenie wielokrotnie złożone:

Po długiej wyprawie dotarłem wreszcie do domu i opowiedziałem moim rodzicom, co się wydarzyło podczas wycieczki, na którą pojechałem z wielką radością.

KROK 1. Oznaczenie orzeczeń w wypowiedzeniu złożonym

Najpierw należy wyszukać wszystkie czasowniki pełniące funkcje orzeczeń. Ich liczba może być równa liczbie zdań składowych. W wypowiedzeniu mogą także występować równoważniki zdania, które również są zdaniami składowymi.

W tej metodzie każde z orzeczeń należy oznaczyć innym kolorem, który będzie od tej pory przypisany do zdania składowego zawierającego to orzeczenie.

Po długiej wyprawie **dotarłem** wreszcie do domu i **opowiedziałem** moim rodzicom, co **się wydarzyło** podczas wycieczki, na którą **pojechałem** z wielką radością.

Orzeczenia w zdaniu wielokrotnie złożonym

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

KROK 2. Wyodrębnienie i numeracja zdań składowych

Po odszukaniu orzeczeń (dotarłem, opowiedziałem, wydarzyło się, pojechałem) należy znaleźć granice zdań składowych. Zwykle wyznaczają je spójniki lub zaimki bądź spajające zdania znaki interpunkcyjne, takie jak przecinki czy myślniki.

Następnie zdania składowe należy ponumerować zgodnie z kolejnością ich występowania w wypowiedzeniu (na końcach zdań zapisać liczby w nawiasach i nadać im odpowiednio takie kolory, jakimi oznaczone są orzeczenia).

Po długiej wyprawie **dotarłem** wreszcie do domu (1)
i **opowiedziałem** moim rodzicom, (2)
co **się wydarzyło** podczas wycieczki, (3)
na którą **pojechałem** z wielką radością. (4)

Zdania składowe w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Jest to wypowiedzenie wielokrotnie złożone, które składa się z czterech zdań składowych.

KROK 3. Oznaczenie wskaźników zespolenia

W analizowanym wypowiedzeniu są nimi:

- 'i' – spójnik współrzędności,
- 'co' – zaimek,
- 'na którą' – zaimek z przyimkiem.

Wskaźniki zespolenia należy pogrubić.

Po długiej wyprawie **dotarłem** wreszcie do domu (1)
i **opowiedziałem** moim rodzicom, (2)
co się wydarzyło podczas wycieczki, (3)
na którą pojechałem z wielką radością. (4)

Wskaźniki zespolenia w zdaniu wielokrotnie złożonym

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Krok 4. Wyodrębnienie zdania głównego

W każdym wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym pojawia się jedno zdanie, którego treść jest samodzielna i nie wymaga odniesień do pozostałych zdań składowych. Jest to zdanie główne. Zdanie główne zazwyczaj nie zawiera wskaźników zespolenia.

W analizowanym wypowiedzeniu jedynym zdaniem samodzielnym treściowo jest zdanie nr 1. To zdanie główne. Nie zawiera ono spójników ani zaimków w funkcji wskaźników zespolenia.

Krok 5. Rozpoznanie rodzajów zdań składowych

Najpierw należy rozpoznać rodzaj każdego ze zdań składowych – które z nich są współrzędne, a które podrzędne.

Pomocne w tym okazują się wskaźniki zespolenia:

- spójniki współrzędności (np. i, oraz, lecz, albo, więc), wprowadzające nowe zdania współrzędne;
- spójniki podrzędności (np. ponieważ, gdyż, że, jeśli, kiedy, mimo że), które rozpoczynają zdania podrzędne;
- zaimki (np. który, co, jaki), które pojawiają się w zdaniach podrzędnych.

Relacje między zdaniami składowymi nie dotyczą wyłącznie gramatyki. Odnoszą się one również do treści całego wypowiedzenia. Aby lepiej zrozumieć składnię wypowiedzenia wielokrotnie złożonego, należy sprawdzić, czy i jakie pytania można zadać kolejnym zdaniom składowym. W ten sposób można ustalić, które zdania składowe są nadrzędne, a które podrzędne. Pytania zawsze należy kierować od zdania nadrzędnego do podrzędnego.

Po długiej wyprawie **dotarłem** wreszcie do domu (1)
i opowiedziałem moim rodzicom, (2) (o czym?)
co się wydarzyło podczas wycieczki, (3) (której?)
na którą pojechałem z wielką radością. (4)

Pytania zdań składowych w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym

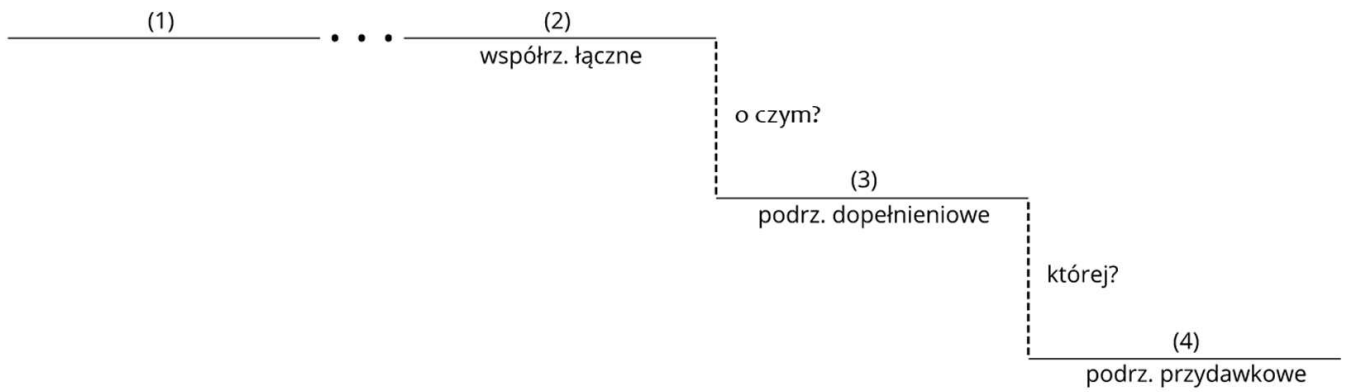
Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

W omawianym wypowiedzeniu kolejne zdania składowe układają się w następującym porządku:

- Zdanie (1) to zdanie główne.
- Zdanie (2) jest współrzędne do zdania (1) – można rozpoznać ten układ po spójniku 'i'.
- Zdanie (3) jest podrzędne do zdania (2) – można rozpoznać ten układ po zaimku 'co' oraz pytaniu, które możemy zadać do treści zdania (2): o czym?
- Zdanie (4) jest podrzędne do zdania (3) – można rozpoznać ten układ po wyrażeniu przyimkowym 'na którą' oraz pytaniu odnoszącym się do treści zdania (3): której?

Krok 6. Sporządzenie wykresu i nazwanie rodzajów zdań podrzędnych i współrzędnych

W analizowanym wypowiedzeniu pojawiają się następujące typy zdań składowych:



Wykres zdania wielokrotnie złożonego 1

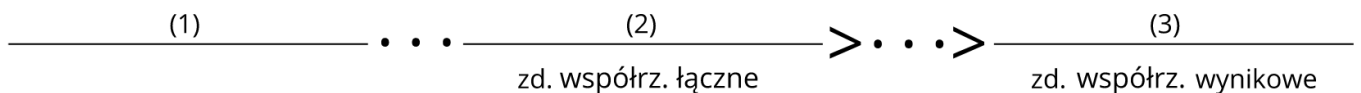
Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Przykłady różnych wypowiedzeń wielokrotnie złożonych

Warto zastanowić się nad tym, jakie rodzaje połączeń pojawiają się między zdaniami w wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych. Można odtworzyć wiele wykresów takich zdań:

- układ różnych zdań złożonych współrzędnie

Dziś cały dzień czytałem (1), / odrabiałem lekcje (2), / więc jestem już zmęczony (3).

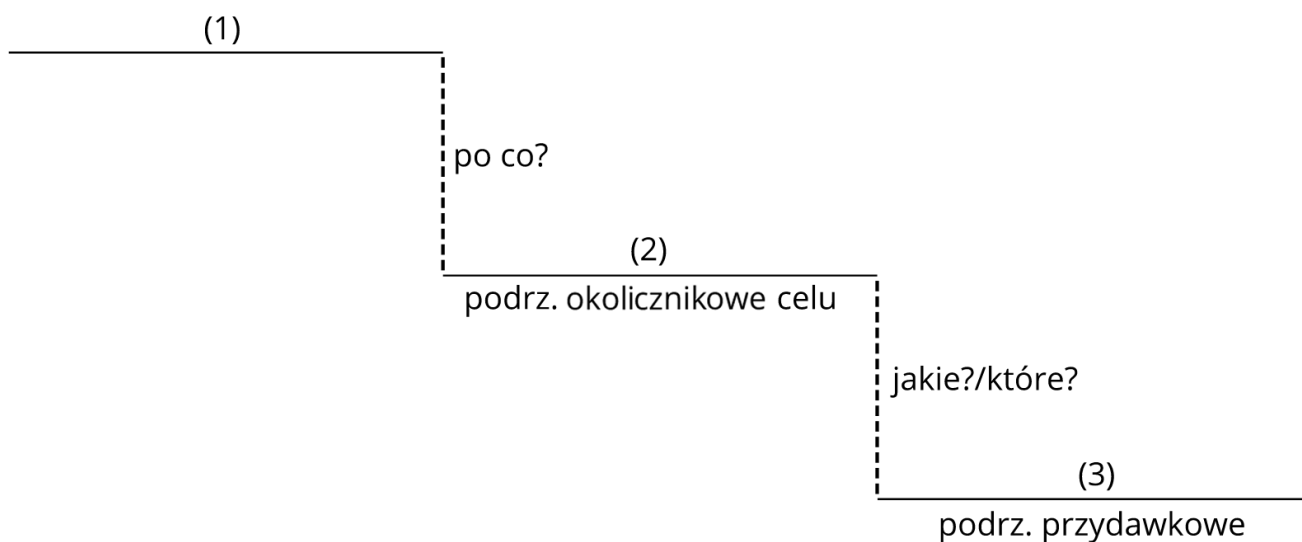


Wykres zdania wielokrotnie złożonego 2

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- układ różnych zdań złożonych podrzędnie

Pójdziemy do sklepu (1), / by kupić ubrania (2), / które są nam potrzebne na zimę (3).

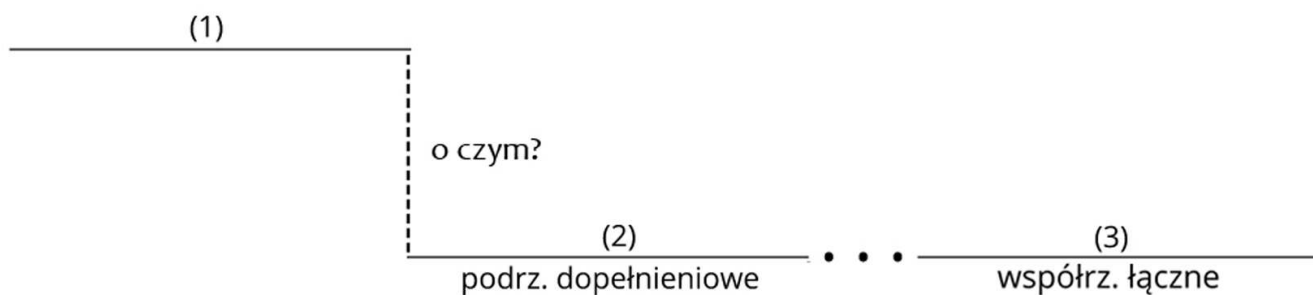


Wykres zdania wielokrotnie złożonego 3

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- układ mieszany – zdania podrzędne przeplatają się ze zdaniami współrzędnymi

Wiedziałam (1), / że przyjedziesz (2) / i mnie odwiedzisz w te wakacje (3).

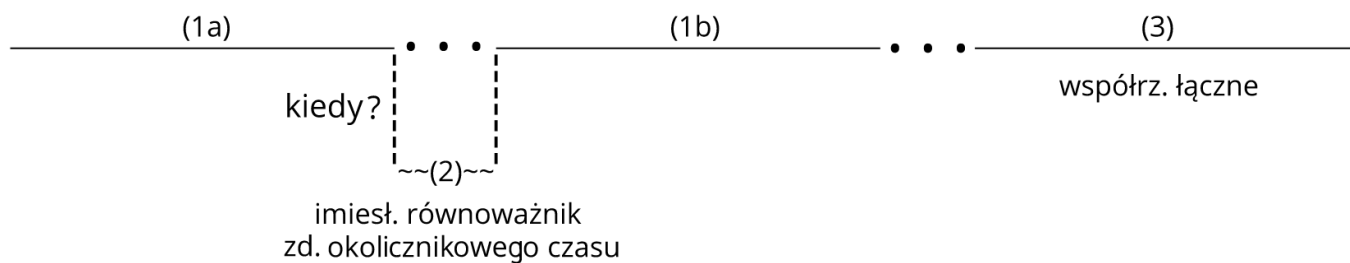


Wykres zdania wielokrotnie złożonego 4

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- przykład wypowiedzenia wielokrotnie złożonego zawierającego imiesłowny równoważnik zdania

Muzycy z naszej filharmonii (1a), / przygotowawszy się solidnie do występu (2), / zagraли wspaniały koncert (1b) / i w podziękowaniu usłyszeli oklaski publiczności (3).



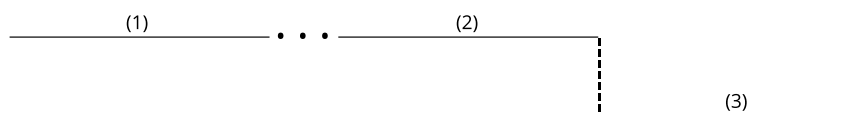
Wykres zdania wielokrotnie złożonego 5

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

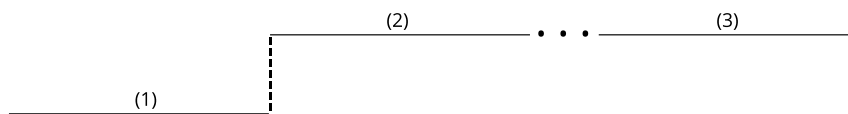
Zadaniowo

Ćwiczenie 1

Ułóż zdania do podanych poniżej wykresów.



Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Przeprowadź analizę wypowiedzeń wielokrotnie złożonych:

- ponumeruj wszystkie zdania składowe,
- zaznacz wskaźniki zespolenia (spójniki lub zaimki),
- rozpoznaj rodzaje zdań składowych.

WYPOWIEDZENIE 1

Wychodzą z windy na korytarz i po chwili znajdują się w eleganckim saloniku, który posiada mahoniowe meble, szerokie łóżko pod baldachimem i szafę.

(Bolesław Prus, *Lalka*)

WYPOWIEDZENIE 2

Używając tego określenia, mamy najczęściej na myśli jakąś grupę społeczną, do której i my należymy, a z której większość sądzi podobnie jak my.

(Tadeusz Pszczołowski, *Umiejętność przekonywania i dyskusji*)

WYPOWIEDZENIE 3

W jednym końcu pokoju stało biurko i kilka krzeseł, których jednak było za mało, by usadzić takie mnóstwo ludzi.

(Borys Pasternak, *Doktor Żywago*)

Ćwiczenie 4

Z poniższych wypowiedzeń wypisz orzeczenia, a zdania składowe ponumeruj i nazwij.

- Choć miał dzisiaj dużo zajęć, nie czuł się zmęczony i mógłby jeszcze pójść na dodatkowy trening.
- Przygotowawszy się do jutrzejszych lekcji, poszłam wcześniej spać, abym mogła wstać rano wypoczęta.
- Autobus, który zawsze dowozi nas do szkoły, dzisiaj nie przyjechał, ponieważ miał awarię silnika.
- Tomek spostrzegł, że wyszedł z domu trochę za późno, więc zaczął biec, gdy usłyszał gwizd na odjazd pociągu.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 5

Przepisz poniżej lub do zeszytu wypowiedzenia wielokrotnie złożone. Uzupełnij je brakującymi przecinkami.

- Kubuś Puchatek usiadł sobie pod tym dębem podparł głowę na łapkach i zaczął rozmyślać.
- Małe rybki co pływały w wodzie koło listka słyszały całą przemowę ropuchy a teraz im przykro było słuchać płaczu dziecka.
- Słońce świeciło ślicznie woda błyszcząca jak srebro wszystko jej się podobało.
- Głód począł im dokuczać gdyż nie jedli nic prócz kilku znalezionych jagódek.
- W południe ujrzali pięknego śnieżnobiałego ptaszka który siedział na gałęzi i śpiewał tak cudownie że dzieci stanęły zachwycone.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 6

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 7

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 8

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 9

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 10

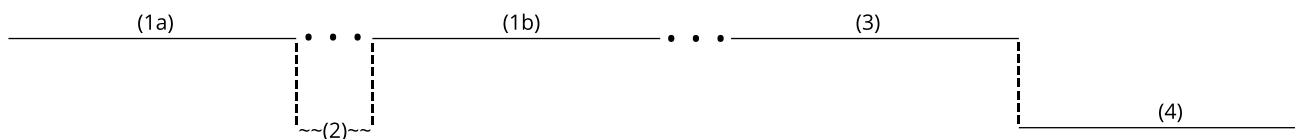
Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 11

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 12

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.